

26.5.2011

Dnro 4309/4/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

MAISTRAATIN MENETTELY EDUNVALVOJAN VAIHTAMISTA KOSKEVASSA ASIASSA (seloste)

Psykiatrinen sairaala pyysi tutkimaan maistraatin ratkaisun olla tekemättä käräjäoikeudelle hakemusta edunvalvojan vaihtamiseksi. Sairaala oli tuonut maistraatin tietoon olennaisia tietoja edunvalvojan sopimattomuudesta tehtävänsä. Kyse oli sairaalassa psykiatrisessa tahdosta riippumattomassa hoidossa olevasta potilaasta, jonka edunvalvojana toimi hänen isänsä. Kyseinen potilas oli karannut saattajaltaan kotiloman yhteydessä ja piileskellyt noin kolmen kuukauden mittaisen karkumatkansa ajan – viikkoa lukuun ottamatta – vanhempiensa luona. Kantelun mukaan vanhemmat olivat myötävaikuttaneet karkumatkaan ja piileskelyyn sekä tätä kautta siihen, että päämiehen kunto oli karkumatkan aikana olennaisesti heikentynyt.

Oikeusasiamiehen mukaan lähtökohta oli, että kaikilla edunvalvojilla on yleinen huolenpitovelvoite päämiehestään, eli päämiehelle on järjestettävä hänen tarvitsemansa hoito, huolenpito ja kuntoutus. Tältä osin sairaala oli saattanut maistraatin tietoon vakavia väitteitä edunvalvojan toiminnasta. Sairaalan mukaan päämies oli karkumatkallaan majoittunut vanhempiensa luona, vanhemmat olivat olleet tästä tietoisia tekemättä kuitenkaan poliisille minkäänlaista ilmoitusta, koko karkumatkan ajan päämies oli ollut ilman hänelle välttämätöntä lääkitystä ja kiinnioton jälkeen päämiehen psyykkinen vointi oli romahtanut. Sairaalan mukaan edunvalvonta oli epäonnistunut, koska edunvalvoja oli päämiehen karkumatkan aikana jättänyt ilmoittamatta sairaalaan tai viranomaisille päämiehen olinpaikan sekä jättänyt huolehtimatta siitä, että päämiehellä on käytössään varoja esimerkiksi lääkityksen hankkimiseen. Vielä sairaala oli tuonut esiin sen, että toiminnallaan edunvalvoja oli saattanut sekä päämiehen itsensä että monen muun henkilön hengenvaaraan.

Oikeusasiamiehen käytettävissä olleista asiakirjoista ei ilmennyt, että edunvalvojaa olisi erikseen kuultu edellä mainituista väitteistä. Sen sijaan selvityksestä ilmeni vain se, että edunvalvojaa oli muussa yhteydessä aiemmin kuultu ennen päämiehen seuraavana kesänä tapahtunutta karkaamista. Tämä kuuleminen oli liittynyt lähinnä siihen, kykenikö edunvalvoja hoitamaan tehtävänsä. Sen sijaan edunvalvojan sopivuuden arviointi ei tässä vaiheessa ollut edes vielä ajankohtaista.

Asiassa ei sinänsä ollut kyse siitä, etteikö päämiehen taloudellisia asioita ollut hoidettu asianmukaisesti. Epäselväksi oli maistraatin mukaan sen sijaan jäänyt se, mikä oli edunvalvojan osuus päämiehen karkaamisessa. Toisaalta maistraatti oli asiaa tältä osin enemmän selvittäväntä rakentanut päätöksessään vaihtoehtoisia ratkaisumalleja – myös sen varalle, että edunvalvoja olisi myötävaikuttanut päämiehensä karkaamiseen ja piileskelyyn ja tätä kautta hänen terveydentilansa heikkenemiseen.

Maistraatin mukaan päämiehen etu ei olisi vaatinut edunvalvojan vaihtamista, vaikka edunvalvoja olisikin toiminut edellä tarkoitetulla tavalla. Näin ollen maistraatti oli oikeusasiamiehen mukaan itse asiassa katsonut, että vaikka edunvalvoja olisi myötävaikuttanut päämiehensä karkaamiseen ja hänen terveydentilansa heikkenemiseen, edunvalvoja ei tästäkään huolimatt-

ta olisi ollut holhoustoimilain tarkoittamalla sopimaton tehtäväänsä. Maistraatin arvio oli siten oikeusasiamiehen mukaan perustunut sellaiseen ajatukseen, että tilanteen ennallistuttua eli päämiehen tultua palautetuksi sairaalaan hänen hoitonsa oli sittemmin jälleen järjestetty asianmukaisesti, jolloin edunvalvojan mahdollisen epäasiallisen toiminnan kertaluonteisuuden vuoksi hän ei vielä ollut menettänyt sopivuuttaan edunvalvojan tehtävään.

Oikeusasiamies piti maistraatin menettelyä asiassa kritiikille alttiina.

Ensinnäkin maistraatin olisi oikeusasiamiehen mukaan ollut aiheellista varata edunvalvojalle tilaisuus tulla kuulluksi hänen toiminnastaan esitettyjen vakavien väitteiden johdosta. Vasta tämän kuulemisen jälkeen maistraatilla olisi oikeusasiamiehen mukaan ollut käytettävissään sellainen asian ratkaisemisen kannalta riittävä aineisto, jota ulkopuolisen arvioitsijan silmin voitaisiin pitää riittävänä. Oikeusasiamies totesi myös, että vaikka edunvalvojaa ei ollut epäilty rikoksesta tai häntä koskevaa tutkintaa ei ollut vireillä poliisissa, tämä ei vielä sinänsä suoraanaisesti merkinnyt, etteikö edunvalvoja olisi muuten voinut olla sopimaton tehtäväänsä.

Toiseksi oikeusasiamies piti kritiikille alttiina maistraatin arviota siitä, että vaikka edunvalvoja itse olisi myöntänyt menettelyn tai asia muuten olisi saatu riidattomasti todistetuksi, tälläkään ei kuitenkaan olisi ollut ratkaisevaa merkitystä. Oikeusasiamiehen mukaan ei ole edunvalvojien toiminnan eikä etenkin sen valvonnan uskottavuudelle eduksi, jos noinkaan räikeällä toiminnalla – sikäli kuin siitä olisi ollut näyttöä tai ainakin perusteltua epäilyä – ei katsottaisi olevan minkäänlaista merkitystä siitäkin huolimatta, että tapahtumia voitiin pitää kertaluonteisina.

Sen arvioiminen, onko edunvalvoja toiminnallaan menettänyt sopivuutensa edunvalvojan tehtävään, kuuluu käräjäoikeudelle. Koska toisaalta maistraatilla on oikeus saattaa asia käräjäoikeudessa vireille, on myös maistraatilla oikeus harkita asiaa itsenäisesti hakemuksen tekemisen edellytysten näkökulmasta. On sinänsä selvää, että selvästi perusteettomien hakemusten tekeminen ei ole asianmukaista. Toisaalta edunvalvojan vaihtamista koskevan hakemuksen tekemisen kynnyksen on maistraatissa luontevaa olla alhaisempi kuin edunvalvojan vaihtamisen kynnyksen käräjäoikeudessa. Täyttä varmuutta hakemuksen menestymisestä ei siten edellytetä.

Maistraatti oli nyt oikeusasiamiehen mielestä asettanut hakemuksen tekemisen kynnyksen verraten korkeaksi. Oikeusasiamies ei kuitenkaan voinut ryhtyä enemmälti spekuloidaan sillä, mikä käräjäoikeuden päätös asiassa mahdollisesti olisi ollut, jos maistraatti olisi sille hakemuksen tehnyt. Asiaan liittyi tulkinnanvaraisuutta siinä, missä edunvalvojan toiminnan sopivuuden rajat kulkevat. Tähän liittyen tulkinnanvaraisuutta oli myös siinä, missä määrin taloudellisia asioita varten määrätyn edunvalvojan mahdollinen yleisen huolenpitovelvollisuuden vastainen kertaluonteinen joskin vakava menettely riittäisi osoitukseksi hänen sopimattomuudesta tehtäväänsä, jos kuitenkin päämiehen taloudelliset asiat oli hoidettu moitteettomasti eikä päämies itse halunnut edunvalvojaa vaihdettavan. Asian tulkinnanvaraisuuden lisäksi OA otti arvioinnissaan huomioon sen, että maistraatti oli sinänsä pyrkinyt monipuolisesti perustelemaan ratkaisuaan ottamalla huomioon vaihtoehtoisia lähestymistapoja.

Edellä esitetyistä kriittisistä näkökohdista huolimatta oikeusasiamiehen johtopäätös oli, että hänellä ei ollut riittäviä perusteita katsoa maistraatin selkeästi toimineen lainvastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuutensa tavalla, joka olisi voinut johtaa enempiin toimenpiteisiin kuin että OA saattoi edellä esittämänsä näkökohdat maistraatin tietoon.